

KATOLIČKA CRKVA U BOSNI I HERCEGOVINI U DVA POSljednja stoljeća

Zbornik radova: *Katolička Crkva u Bosni i Hercegovini u XIX. i XX. stoljeću, Vrhbosanska visoka teološka škola, Sarajevo, 1966.*

A tanazije J. Matanić

Prošle je godine Vrhbosanska visoka teološka škola izdala radove simpozija o Katoličkoj Crkvi u Bosni i Hercegovini u prošlom i našem stoljeću, koji je održan u povodu stogodišnjice ponovne uspostave redovite hijerarhije u BiH; zbornik je uvršten u *Studia Vrhbosnensia*, kao prvi svezak. Na simpoziju je sudjelovalo 17 predavača te je u zborniku, koji su priredili Petar Babić i Mato Zovkić, uvršteno 17 tema. Prethodi im predgovor, izlaganje o svrsi simpozija (Zovkić) i pozdravni govori (str. 3—19). »Željeli smo«, piše Zovkić, »da se znanstveno istraži i osvijetli razdoblje 19. stoljeća pred uspostavom hijerarhije te sama uspostava i prvi deceniji pod novom hijerarhijom. Bili smo svjesni da živu Crkvu u BiH ne sačinjavaju samo biskupi i biskupijski svećenici pa smo provincijalate bosanskih i hercegovačkih franjevaca zamolili da povjere kojemu od svoje braće teme o povijesti vlastite zajednice u ovih posljednjih stotinjak godina. Željeli smo da povijesnu problematiku postavimo u duhu katoličkog ekumenizma, računajući da su i franjevci i biskupijski svećenici ponosna i radosna crkvena činjenica u BiH. Svjesni smo da se na jednom simpoziju u roku od dva dana ne mogu razjasniti sve pojave u posljednjih sto godina naše krajevine Crkve, ali se isplati dobronamjerno pokušati. Neke su teme ostale neobrađene zato što nismo našli voljnih i doraslih istraživača...« (str. 13).

Veći je dio obrađenih tema povijesno-bibliografske naravi i u tijesnom je odnosu s općom temom. Tek pri kraju sveska susrećemo nekoliko tema, koje se donekle udaljuju od glavne, iako, možda, na području BiH i one nalaze svoju primjenu. Radi se o naslovima R. Brajčića (*Služba biskupa u mjesnoj Crkvi*, str. 317—321) i H. Hadžića (*Redovnička egzempcija i pastorizacija u okviru mjesne Crkve*, str. 323—333).

Možemo općenito zapaziti da je obradba dosta različita, što je i razumljivo, kad se radi o knjigama raznih autora. Ovaj svezak obiluje mnogim i raznovrsnim podacima, često na temelju izvornih arhivskih istraživanja ili neobjavljenih akademskih radova; što je najvažnije, bogat je podacima i mislima o ljudima i predmetima na koje se izričito odnosi, pa usprkos možebitnim prazninama, ponavljanjima i drugim nedostacima možemo kazati da se radi o kapitalnom djelu o novijoj vjersko-crkvenoj povijesti BiH, i samo je poželjeti da bismo nešto slična imali o svakom i pojedinom kraju našega etničkog prostora.

Prije nego prijedeno na iznošenje nekih konkretnih opažanja i misli, neka nam bude dopušteno, prema sadržaju i stvarnom redoslijedu (str. 5—10), spomenuti pojedine pisce i njihove teme: Uvodnu je temu obradio Đuro Kokša: *Uspostava redovite hijerarhije u BiH 1881.* (str. 21—60). Slijedi i donekle popunjena prvu temu P. Babić, *Nadbiskup Stadler u svjetlu rimskih arhiva od 1881. do 1903.* (str. 61—90). Ivica Puljić obradio je temu *Trebinjsko-mrkanska biskupija u XIX. stoljeću* (str. 91—119), A. Šuljak: *Biskup J. J. Strossmayer i nadbiskup Stadler* (str. 121—136), a J. Kolarić *Ekumenska djelatnost nadbiskupa Stadlera* (str. 137—166). Slijede I. P. Strličić: *Dr. Josip Stadler — profesor filozofije i pisac filozofskih udžbenika* (str. 167—173), s. Maneta Mijoć: *Osnivanje i razvoj Družbe Služavki Malog Isusa* (str. 175—192), J. Haltmayer: *Nadbiskup Stadler i austrijska vlada* (str. 193—196), I. Gavran: *Franjevačka provincija Bosna Srebrena od 1881. do 1918.* (str. 197—220), A. Nikić: *Političko-pastoralno i prosvjetno-karitativno djelovanje hercegovačkih franjevaca od 1878. do 1918. godine* (str. 221—258), A. Orlovac: *Prvih sto godina banja-lučke mjesne Crkve* (str. 259—274), M. Perić: *Život i rad mostarsko-duvanjskih i trebinjsko-mrkanskih biskupa u zadnjih sto godina* (str. 275—290), Slav-

ko Kovačić: *Životni put prvog arhidakona-prepošta vrhbosanskog kaptola Josipa Bezića (1817—1893)* (str. 291—304), J. Vasilj: *Religioznost katolika mostarsko-duvanjske biskupije* (str. 305—316), M. Zovkić: *Provedenost i provodivost II. vatikanskog sabora u Vrhbosanskoj metropoliji* (str. 335—359).

1. Msgr. Kokša, naš »biskup-povjesničar«, preuzeo je na sebe tešku i delikatnu uvodnu temu; pošavši dosta izdaleka, svoje je brojne stranice sazeo sâm na ovaj način: »Nakon skoro tri godine okupacije, poslije trogodišnjeg rada sa zastojima i prekidima na tom, pojavljuje se crkveno-pravno uređenje Crkve u BiH. Na tekstu i odredbama bule može se vidjeti što je čije porijetlom, idejom, snagom prava ili sile. Što je na njoj od Strossmayerova nadahnuća i pregnuća, što od koncepcije i relacije Vizitatora Forlanija u malom i velikom, što od pasivnog otpora franjevacu BiH; što je tražila mađarska politika i hijerarhija, za čim je išao carski Beč, što je htjela postići papinska diplomacija i gdje nije popuštala Propaganda. Sve to može lako uočiti onaj tko je strpljivo pratio iter ovog dugotrajnog posla, gdje su bili konzultirani više manje svi crkveni predstavnici ili auktoriteti, dok se za civilni odsjek ne može to reći, jer su odlučivale o tome vlasti koje su imale svoje interese, a ne interese naroda o kom se radilo« (str. 52—53).

Msgr. Kokša nastoji dati i reći »svakome svoje«, pa mislimo da je pri tome iskren i svjestan svoje odgovornosti. Zbog toga nam je doista drago što je on obradio ovu temu, pa da se slični predmeti ne prepuštaju raznim aktualnim ili potencijalnim apostatama. Dok čitamo kako msgr. Kokša općenito s udivljenjem govori o bosanskim franjevcima, sjetismo se jednoga njegova prijašnjeg rada u kojemu je slično pisao (članak o redovnicima u Hrvatskoj, u *Dizionario degli Istituti di perfezione*, III, Rim 1976, str. 273—294, s bogatom bibliografijom). Međutim, u vezi s ovim najnovijim radom msgra Kokše htjeli bismo podsjetiti na tri misli-činjenice:

a. Franjevačka epopeja u Bosni nije osamljena ni toliko izuzetna, jer, na sreću, franjevci imahu i imaju svoja već višestoljetna poslanja npr. u Svetoj Zemlji, u Amerikama (uskoro će biti proglašen blaženim Juniper Serra, veliki apostol Kalifornije) i možda još ponegdje. Povijesti ovih franjevačkih epopeja dijelovi su povijesti franjevačkih misija, koja je odavna uspoređena s »neizmjernim morem« (Gubernatiš).

b. Trebalo bi točnije odrediti pojam »bosanskog franjevca«, jer je poznato da su u Bosni već od samih početaka djelovali mnogi franjevci nebosanci, počam od onih iz Južne Hrvatske (Tavelić!), pa iz Italije, Njemačke i drugih naroda (msgr. Kokša spominje neke od njih iz Dalmacije još u drugoj polovici 19. stoljeća).

c. U vezi s gornjim želimo samo natuknuti ideju o raznolikosti »modela«, bilo povijesnog bilo idealnog, makar pod zajedničkim imenom ili nazivnikom. Tako govorimo o raznim modelima kršćanstva i franjevaštva: talijanskim, njemačkim, francuskim, američkim itd. Svi oni mogu biti jednako vrijedni, iako simpatije pojedinaca prema pojedinima ne moraju biti jednake. Usput budi rečeno da među Hrvatima postoji nekoliko modela franjevaštva, pa i msgr. Kokša može birati prema svojem ukusu!

2. Ono što je Petar Babić sabrao o Stadleru do god. 1903. može se danas produžiti do 1918, tj. do Stadlerove smrti, budući da je Vatikanski tajni arhiv pristupačan javnosti do 1922. U ovom slučaju Stadlerova bi slika bila potpunija, osobito bi bio jasniji njegov moralno-duhovni lik (na str. 81 Babić donosi jedan težak sud o Stadleru sa strane nekadašnjeg generala Franjevačkog reda, danas sluga Božjega O. Bernardina Dal Vago iz Portogruara).

U vezi s ovim želimo izraziti po neku misao o »plodovima svetosti« i o življenom kršćanstvu u BiH. Začuduje što se u ovom svesku o tim stvarima malo govori. Pitamo se: što će nam sva naša razna natezanja, pa makar pripadala i crkvenoj povijesti, ako nema plodova istinski življenog kršćanstva i iskustvene duhovnosti? A ipak mi vjerujemo da je toga bilo ne samo u dalekoj prošlosti nego i u 19. i 20. stoljeću.

3. Radovi Sestre Manete, Gavrana, Nikića i Zovkića nukaju da spomenemo također razliku između življene i pisane duhovnosti, između onoga što bi se možda htjelo, pa se propisuje, i onoga što se u dobrom ostvarilo. U tom smislu su doista vrijedni i hvalevrijedni radovi Gavrana i Nikića, u kojima se veoma konkretno navodi što su franjevci BiH ostvarili: u življenju franjevačkog ideala, u pastoralu, u odgojnom i prosvjetnom djelovanju, na karitativnom polju. To je ona prava vjersko-ćudoredna povijest između dobra i zla, između ostvarenja i nemogućnosti, stvarnosti i ideala. Znamo da je potrebna i hijerarhija, da su potrebni zakoni i tzv. strukture, da su potrebne knjige i teorije, ali danas se radije stavlja naglasak na život i djelovanje, na življeno i djelotvorno kršćanstvo, pa i na življeno svećeništvo i franjevaštvo.

Nije previše lijepo, ali zbog objektivnosti moramo spomenuti veliki broj tiskarskih pogrešaka u ovom svesku, što je prava nesreća i šteta, nakon tolikih napora i žrtava. To je tim nezgodnije, što se često radi o iskrivljenju imena i godina, tako da čitatelj lako može biti doveden u zabludu. Sve »salva caritate«.

NOVE KNJIGE

OTKUPITELJSKA MISIJA RIJEČI. Uskrsna poruka biskupa splitske metropolije 1987. Split, 1987. Cijena 400 din. Narudžbe: Crkva u svijetu, Zrinsko-frankopanska 14, 58000 Split.

Mate Meštrović: NEBIT I KAOS I DRUGA STRANA. Rasprave o hrvatskoj književnosti i jeziku. Crkva u svijetu, Split, 1986. Cijena: tvrdo uvezano 2800 din, meki uvez 2000 din. Narudžbe: Crkva u svijetu, Zrinsko-frankopanska 14, 58000 Split.

Vladimir Merćep, POVIJEST I TEOLOGIJA EUHARISTIJSKE KONCELEBRACIJE, Vrelo života, Sarajevo, 1987. Narudžbe: »Vrelo života«, Rađojke Lakić 7, 71000 Sarajevo.

PREZBITERI SLUŽITELJI BOŽJE RIJEČI. Zbornik radova, Vrhbosanska visoka teološka škola, Sarajevo, 1987. Cijena 1500 din. Narudžbe: Vrhbosanska teologija, S. Markovića 5, 71000 Sarajevo.

Ivan Mužić: STJEPAN RADIĆ u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, izd. HDK sv. Ćirila i Metoda, Ljubljana, 1987. Cijena 15.000 din. Narudžbe: Ivan Mužić, Meštrovićeva 2, 58000 Split.

Nikola Kuzmičić: *Uz Isusa na Kalvariju*. Križni put Isusa Nazarećanina u stihovima »Marija«, Split, 1987. Cijena 600 din. Narudžbe, »Marija«, Trg Gaje Bulata 3, 58000 Split.

LUKAČIĆ. Zbornik radova sa simpozija o Ivanu Marku Lukačiću, Provincijalat franj. konventualaca, Zagreb, 1987. Narudžbe: Uprava Veritasa, Miškini-na 31, 41000 Zagreb.

Fra Ante Sekelez: OD SRCA K SRCU. Propovijedi za god. »B«, Studenti, 1987. Cijena 2000 din (i poštarina). Narudžbe: Fra Ante Sekelez, 58265 Studenti.

Marko Marulić: INSTITUCIJA — DE BENE VIVEDI PER EXEMPLA SANCTORUM, Književni krug Split, 1987. Izišao I. i II. sv. (treći u tisku) na latinskom i hrvatskom jeziku. Narudžbe: Književni krug, Bosanska 4, 58000 Split.